

Fərqanə Elşən qızı Qafarova
Bakı Dövlət Universiteti

YANLIŞ, QEYRİ-DƏQİQ VƏ TƏHRİF EDİLMİŞ İQTİSADI İNFÖRMASİYANIN MÜMKÜN FƏSADLARI

Açar sözlər: cəmiyyət, iqtisadiyyat, iqtisadi informasiya, yanlış informasiya, informasiya münasibətləri

Key words: society, economics, economic information, false information, informational relations.

Ключевые слова: общество, экономическая информация, ложная информация, информационные отношения

İnformasiya insana onun hissi qavrayışları və təsəvvürləri sayəsində çatır. İnformasiya bütün hallarda mənbə və istehlakçının, yəni, qəbul edən mövqəduğunu nəzərdə tutur. Müəssisələrdə idarəetmə prosesi nəzərdən keçirilərkən informasiya anlayışı kimi müəyyən məlumatlar nəzərdə tutulur. İstifadə obyektindən asılı olaraq müxtəlif tip informasiyalar mövcuddur. Bunlardan biri də iqtisadi informasiyadır. İqtisadi informasiya idarəetmə məqsədi üçün təyin olunur. İqtisadi informasiya özü də müxtəlif cür olur. O ya artıq baş vermiş, ya da gələcəkdə baş verəcək iqtisadi prosesləri özündə əks etdirir. Keçmişdə baş vermiş hadisə barədə danışılarsa hesablama ilə əlaqədar informasiya nəzərdə tutulur. Əgər, əksinə gələcəkdə baş verəcək proseslə bağlıdırsa bu zaman artıq planlaşdırma ilə bağlı informasiyadan istifadə olunur.

İqtisadi informasiyanın mühüm xüsusiyyətlərindən biri də assimetriyadır. Belə ki, müqavilə bağlayan tərəflər müqavilənin şərtləri barədə heç bir zaman eyni fikirdə, eyni informasiyaya malik olmurlar. Bu obyektiv xassədir. Çünki müqavilənin şərtlərini hər kəs öz istədiyi kimi yozur. Məsələn qiymətli kağızlar bazarında satıcı satışı, alıcı isə alışı faydalı hesab edərək alqı-satqı münasibətinə girir.

İnformasiya cəmiyyət arasında fikir formalaşdırır. Buna görə də insanlara doğru, düzgün informasiya ötürmək lazımdır. Yəni hər hansı bir məlumatı, xəbəri izləyicilərə çatdırmadan öncə informasiyanın düzgünlüyünü müxtəlif faktlarla təsdiqləmək lazımdır. Bu işdə xəbəri yayınlayan qurumlar, saytlar daha diqqətli olmalıdır. Çünki, əgər informasiya yanlış olarsa sonradan həmin xəbəri təkzib etmək məcburiyyətində qalırlar. Bu da xəbər saytlarının, informasiyanı açıqlayan müəssisələrin nüfuzuna xələl gətirir, cəmiyyətin onlara qarşı inamının itməsinə səbəb olur.

Yanlış informasiya hər hansı bir böyük təşkilatın, müəssisənin, dövlətin fəaliyyətinə mənfi təsir göstərə bilər. Amma düzgün məlumatlandırılma daha yaxşı nəticələrə gətirə bilər. İnformasiya çox böyük qüvvədir. Bəzən informasiyaya sahib olmaq çox böyük dəyişikliklərə səbəb ola bilər. İnformasiya əldə edənlər manipulyasiyalara yol verərək öz xeyirlərinə işlər edə bilərlər. (Manipulyasiya – idarə edən insanın mənafeyinə uyğun şəkildə digər bir davranışının gizli idarə olunması prosesidir). 1815-ci ildə olan bir hadisəni buna misal olaraq göstərmək olar. Watersley müharibəsində müşahidəçi kimi iştirak edən Nathan müharibənin sonlarına doğru fırtınalı bir havada Manş kanalını keçib, Londona çatmışdır. Əhaliyə İngiltərənin müharibədə məğlub olması xəbərini yaymış və əlindəki hissə, sənədləri tez bir zamanda satmağa başlamışdır. Bu vəziyyət insanlarda panikanın yaranmasına səbəb oldu və hər kəs əlindəki hissə, sənədləri ən ucuz qiymətə satmağa başladı. Nathan isə gizli agentləri sayəsində bu hissələri almışdı. Bir neçə gün sonra İngiltərənin müharibədə qalib gəldiyi xəbəri ölkəyə çatdı. Həmin vaxt Fond bazarı qiymətli kağızların dəyərinin yüksəlməsi sayəsində böyük sərvət əldə etdi. Bu sərvət beş ildə 2500 dəfə artmış, bankların sərvəti isə 3 milyon dollardan 7,5 milyard dollara qalxmışdır. Nümunədən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, yanlış informasiya iqtisadiyyatda kəskin və geriye dönüşü olmayan dəyişikliklərə səbəb ola bilər. Bəzi informasiyalar yanlış informasiya yaymaqla cəmiyyət arasında çaşqınlıq, yaradıb müxtəlif yollarla mənfəət əldə etməyə çalışır. Bütün bunları nəzərə alaraq hər hansı bir məlumatın düzgünlüyünü dəqiqləşdirmədən addım atmaq mənfi nəticələr çıxara bilər. Manipulyasiya etmənin əsas səbəbini bilməklə və manipulyatorların davranışlarının strateji xətlərinə bələd olmaqla onların bu rəftarının təsirindən yayınmaq mümkündür.

Müasir dövrdə informasiya cəmiyyətdə əsas strateji resurs çevrilmişdir və informasiya sahəsinin ictimai rolu getdikcə daha da artmaqdadır. İnformasiya sahəsi informasiyanı, onun toplanılmasını, formalaşdırılmasını, yayılmasını və istifadəsini özündə birləşdirir.

İnformasiya sahəsi cəmiyyətin həyatında sistemvaradıcı bir amil olaraq ölkənin siyasi, iqtisadi, müdafiə və s. kimi əsas təhlükəsizliyinin, xüsusilə informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunmasından olduqca asılıdır. Müasir texniki tərəqqi dövründə bu asılılıq daha da artmaqdadır. İqtisadi informasiyalar nəinki ölkə daxilində, hətta dünya miqyasında da ölkəmizin istehsal gücünü, mövqeyini müəyyən edir. Müasir Azərbaycan iqtisadiyyatının real inkişaf səviyyəsini xarakterizə etmək məqsədilə müxtəlif və çoxcəhətli məlumatların əhaliyə çatdırılmasına obyektiv nöqteyi nəzərdən yanaşmaq lazımdır. Məsələn: 1990-cı ildən etibarən hər il BMT-nin İnkişaf Proqramı tərəfindən “İnsan İnkişaf Hesabatı” nəşr olunur ki, bu da dünya ölkələrində əhalinin rifahını əks etdirən göstəricidir. Dövlətlərin dünya reytingindəki yerini müəyyən etmək üçün ölkə əhalisinin həyat şəraitinin bütün göstəriciləri nəzərə alınır. Bura təhsil səviyyəsi, uzun ömürlülük, doğum və ölüm səviyyələri, adam başına düşən ÜDM, enerji təminatı, işsizliyin səviyyəsi və s. aiddir. İnsan İnkişaf indeksi hər il əsasən hesablanır və verilən məlumatlara görə Azərbaycan bu il 78-ci sırada qərarlaşıb. Belə deyə bilərik ki, iqtisadi rəqəmlər ölkəmizin inkişaf səviyyəsinin göstəricisidir. Bu səbəbdən də iqtisadi rəqəmlər düzgün şəkildə qeyd olunmalıdır. İctimaiyyətə yanlış iqtisadi informasiyaların verilməsi aşağıdakı nəticələrə gətirib çıxara bilər:

-İqtisadiyyatda bürokratik maneələr yarana bilər. Bu da ölkənin iqtisadi inkişafının ləngiməsinə gətirib çıxara bilər. Bürokratik maneələr azaldığı təqdirdə iş qısa müddətə görülür və daha məhsuldar bir iş sisteminin ortaya çıxması mümkün olur. İqtisadiyyatda bürokratik bariyerlər informasiyanı əllərində tutan və informasiyanın gücü hesabına inhisar mühiti yaradanlardır;

-Eyni zamanda məhdud olan təbii resurslardan necə səmərəli istifadə olunması haqqında məlumatların verilməsinə də real formada yanaşılmalıdır. Təbii resurslar qeyri-səmərəli şəkildə paylana bilər. Əgər belə hal baş verərsə, təbii resurslar gözlənilməyindən daha tez bitir. Ümumiyyətlə, təbii resursların qeyri-səmərəli paylanmasında Sovetləri misal göstərə bilərik. Bəzən idarəetmə halqasında yerli idarələrdən nazirliklərə, nazirliklərdən də yerli idarələrə məlumatlar operativ ötürülmürdü. Bu səbəbdən də qeyri-səmərəli bölgü və itkilər baş verirdi. Təbiətdən səmərəli istifadə edilməsinin strateji əsası da var. Bura torpaqdan, sudan, istilik və su enerji ehtiyatlarından, bioloji kütlədən, faydalı qazıntıların səmərəli, kompleks istifadə şəraitində ekoloji mühitin mühafizəsi təşkil edir. Bunlara riayət edilmədən təbiətdən istifadədə təbii fəlakət zonaları, ekoloji müvazinəti pozulmuş rayonlar, meşəsiz qalmış dağlar, ərəzilər, balıqsız qalmış, qurudulmuş çaylar, göllər üçün sözün əsl mənasında cəmiyyət üçün fəlakət törədir.

-Regionlararası iqtisadiyyat qeyri-proporsional, yəni, qeyri-bərabər paylana bilər. Bölgələrdən Bakıya müəyyən iqtisadi göstəricilər gəlir. Bu məlumatların düzgün olmamasının iki nəticəsi ola bilər. Əgər göstəricilər düzgün qeyd olunmazsa informasiya itkisinin olması baş verir. Əgər normativə uyğun deyilsə dövlət region siyasətində düzgün olmayan qərarlar qəbul edə bilər. Həmin qərarlar da regionlararası iqtisadiyyatın qeyri-bərabər inkişafına gətirib çıxarar.

-Ölkədə sahibkarlığın tarazlı inkişafı haqqında da daha səmərəli məlumatlar verilməlidir. Sahibkarlığın inkişafında real çətinliklər yarana bilər. Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı məqsədilə son illər xüsusi dövlət proqramları və bürokratik maneələrin aradan qaldırılmasına yönəldilmiş qərarlar qəbul edilmişdir. Onların arasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cu il tarixli “Dövlət nəzarəti sisteminin təkmilləşdirilməsi və sahibkarlığın inkişafı sahəsində süni maneələrin aradan qaldırılması haqqında” fərmanı ilə “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığa dövlət köməyi proqramı xüsusi yer tutur. Bu tədbirlərin və eləcə də həyata keçirilən iqtisadi islahatların nəticəsi olaraq hazırda ölkədə ümumi daxili məhsul istehsalının 71 faizi, o cümlədən sənayedə 50 faizi, kənd təsərrüfatında və ticarətdə 99 faizi özəl bölmənin payına düşür. Belə ki, mövcud iqtisadi vəziyyətlə bağlı düzgün olmayan informasiyalar dövləti biznes mühitini yanlış qiymətləndirməyə yönəldir. Bu da sağlam iqtisadi mühitin olmamasına səbəb olur.

İnformasiya münasibətlərinin və proseslərinin durmadan inkişafı informasiya sahəsində yeni münasibətlər sistemini, yəni, informasiya təhlükəsizliyinin təminatı sisteminin, informasiya hüququnun yaranmasını tələb edir. Hal-hazırda yanlış informasiyaların yayılmasının qarşısını almaq üçün dövlət xüsusi tədbirlər həyata keçirir. İnformasiyanı korlamaqla və ya dəyişdirməklə onun sahibinə ziyan vuran fiziki və hüquqi şəxslər hərəkətlərinə görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar. İnformasiya ehtiyatlarının formalaşdırılması, istifadə olunması, işlənməsi, sahəsində fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqlarının müdafiəsi həyata keçirilir. Bu da qanun pozuntularının qarşısının alınması, pozulmuş hüquqların bərpa edilməsi, dəymiş ziyanın ödənilməsi məqsədini daşıyır. Hüquqların müdafiəsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada müvafiq orqanlar tərəfindən həyata keçirilir. Bilərəkdən yanlış informasiya verilməsi və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi və ya bağlanmış müqavilələrin şərtləri yerinə yetirilmədiyi hallarda istifadəçi məhkəməyə şikayət etmək və bu hərəkətlər nəticəsində dəymiş ziyanın ödənilməsinə tələb etmək hüququna malikdir.

İqtisadiyyatın davamlı inkişafı, makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsi üçün informasiyaların vaxtında ötürülməsi, sayt və qəzetlərdə yerləşdirilməsi, əhalinin vaxtında məlumatlandırılması ilk növbədə

informasiya haqqında qanun aktlarının tələb və prinsiplərinə uyğun olmalıdır. Bu onu ifadə edir ki, ölkədə həyata keçirilən islahatlar və ciddi struktur dəyişiklikləri gələcəkdə öz müsbət nəticəsini verməlidir. Əks halda qarşıya qoyulmuş məqsədlər, proqnozlar yalnız vəziyyətə düşər ola bilər. Bu da qoyulan maliyyə vəsaitləri baxımından ölkəyə xeyli dərəcədə ziyan dəyməsi deməkdir. Son dövrdə ölkə prezidenti tərəfindən aparılan iqtisadi inkişaf strategiyası real surətdə bütün məlumatlarda öz əksini tapır. Bunun əsasında da qeyri-neft sektorunun inkişafında, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsində mühüm ciddi irəliləyişlər baş vermişdir.

Ədəbiyyat:

1. BMT-nin İnkişaf Proqramı tərəfindən 4 noyabr 2010-cu il tarixli hesabat
2. "İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu, maddə 20.
3. Məmmədli C. Jurnalistikaya giriş. Bakı, 2001
4. Məmmədli C. Müasir jurnalistika. Bakı, 2003
5. Mazanlı İ. Söz azadlığı və informasiya təhlükəsizliyi: milli və beynəlxalq təminat. Bakı, 2005
6. <http://odatv.com/kim-bu-rothschild-ailesi-3003161200.html>
7. <https://az.wikipedia.org/wiki/Manipulyasiya>
8. Maliyyə Bazarları Terminlərinin izahlı lüğəti Bakı, 2010, s.143

The possible negative features of incorrect, inaccurate and distorted economic information

Summary

Information creates an idea among society. That's why people need to communicate accurate information. In other words, it is necessary to confirm the accuracy of the information before it can be transmitted to the audience. Inaccurate information can lead to bad results of any major agency, enterprise, or state affairs. In modern times, information has become a major strategic resource in society, and the public role of the information area is gradually increasing. Sustainable development of the economy, timely transmission of information for the purpose of macroeconomic stability, placement in sites and newspapers, timely awareness of the population, primarily should comply with the requirements and principles of the law on information. This indicates that the reforms implemented in the country and serious structural changes should give positive results in the future.

Возможные негативные стороны недостоверной, неточной и искаженной экономической информации

Резюме

Информация формирует мнение в обществе. Поэтому нужно передать людям правильную, достоверную информацию. Т.е. перед тем как передать слушателям любую информацию, любое сообщение, следует разными фактами подтвердить достоверность информации. Неверная информация может привести к отрицательным последствиям в работе какой-либо крупной организации, учреждения, государства. В современное время информация стала основным стратегическим ресурсом в обществе и все больше растет общественная роль области информации. Своевременная передача информации, размещение в сайтах и газетах, своевременное информирование населения для устойчивого развития экономики, обеспечения макроэкономической стабильности, в первую очередь, должны соответствовать требованиям и принципам актов закона об информации. Это означает, что реформы и серьезные структурные изменения, осуществляемые в стране, должны дать в будущем свой положительный результат.

Rəyçi: b.m.N.Qafarov